2019. július 29. - **Neparáczki: Az intézet felállítását paradigmaváltásnak is tekinthetjük**

– Nálunk lehet nyíltan beszélni az őstörténetünkben fellelhető problémás kérdésekről is – mondta Neparáczki Endre archeogenetikus, a Magyarságkutató Intézet Archeogenetikai Kutatóközpontjának igazgatója. A honfoglalók hun származásáról, a magyar genetikai adattárról és az Árpád-háziak DNS-ének vizsgálatáról is beszélgettünk.

– Hogyan lesz egy biológusból archeogenetikus?

– Egyetemi tanulmányaim kezdetén már befejeződött a Humán genom projekt, amelynek során leolvasták egy ember teljes genomszekvenciáját. A genom – DNS – az örökítőanyag összessége. Ezt olyan egyedi könyvhöz hasonlíthatjuk, amely több mint hárommilliárd karakter hosszúságú, de csupán négy különböző betű alkotja. Képzeljék el, hogy ebben a könyvben minden genetikai információ megtalálható egy emberről. A humán genom mind a mai napig sok olyan információt rejt, melyek funkciója megfejtésre vár.

– Mi lehet izgalmasabb a saját genomunk megismerésénél?

– Például a már kihalt emberfajoké vagy az őseinké, amellyel az innovatív és korszerű archeogenetika tudományterülete foglalkozik. A régészeti leletekből sokkal nehezebb DNS-mintát venni, mint az élő emberekből. Éppen ezért az archeogenetikai kutatásokhoz steril laborkörülmények kellenek, viszont így közvetlen információkat nyerhetünk őseinkről, bármelyik történeti korban is éltek. Például a honfoglalás koráról vagy az avar korról is.

– Egy nagy vihart kavart kutatással vált ismertté, azzal, hogy a honfoglalók genetikai szempontból a hunokkal is kapcsolatba hozható.

– 2017-ben jelent meg kutatócsoportunk közleménye, amelyben 102 honfoglaló magyar mitogenom (mitokondriális DNS) szekvenciáját határoztuk meg. Az anyai vonalak markáns hányada Közép-Belső-Ázsiába vezethető vissza. Az ázsiai géneknek egyik lehetséges forrása az ázsiai hun népesség. Amint több adatunk lesz e régiók történeti koraiból, pontosabban meghatározhatjuk a honfoglalók származását.

– Tehát a honfoglalók valamilyen formában a hunok rokonai voltak?

– Amint elkészítjük a honfoglaló magyarok teljes genomadatbázisát, ezt össze tudjuk hasonlítani a hun kori leletek genomeredményeivel. A teljes genomokból sokkal több információ nyerhető egykori őseink származásáról, létszámáról és arról, hogy mikor kikkel keveredtek és milyen arányban, mint az eddigi vizsgálatokból. Így megnyugtatóan pontot tehetünk a hun vitára is, mivel a hun kori leletek genomja világosan meg fogja válaszolni, hogy volt-e közük a honfoglalókhoz. A ma élő magyar népességgel is összevethetjük az adatainkat, ha elkészül egy reprezentatív teljes genomadattár nemzetünkről.

– Terveznek ilyet készíteni?

– Hosszabb távú céljaink közé tartozik egy ilyen adattár létrehozása. Ezt népességtörténeti kutatásokon kívül akár gyógyszerhatóanyag fejlesztésre is fel lehetne használni. A mintavételezést egységes földrajzi régióban végezzük: az egész Kárpát-medencében.

– Paradigmaváltás jöhet ezáltal a magyar őstörténet-kutatásban?

– Egy magyar őstörténet-kutatással foglalkozó intézet hiánycikk volt a hazai kutatási palettán. Ezt a hiányt ismerte fel a kormány és orvosolta a Magyarságkutató Intézet létrehozásával. Ennek az ernyőszervezetnek a sikeres felállítását akár paradigmaváltásnak is tekinthetjük: az itteni kutatóközpontok feladata az új kutatási eredmények aszaltra tétele, megvitatása, majd a

közvéleménnyel való megismertetése.
– Ehhez kellenek a történettudomány vagy a régészet eredményei is.
– Mi eddig és ezután is új genetikai információkkal szeretnénk szolgálni a magyar és a nemzetközi közösségnek. Számunkra az egységes történeti kép kialakítása a cél, amihez természettudósok és bölcsészek párbeszédére van szükség. Nálunk lehet nyíltan beszélni az őstörténetünkben fellelhető problémás kérdésekről is, sőt jelenleg is ilyeneket vizsgálunk a tudományos projektünkben, például azt, hogy milyen kapcsolat lehetett a késő avarkor népessége és a honfoglalók között. Genetikus nyelvezetre lefordítva a kérdést: keveredett-e egymással a két népesség?
– És eddig mi látszik valószínűnek?
– A kutatási program július elsején kezdődött az intézetben. Nem szeretnék valószínűségekbe bocsátkozni, csak adatok alapján teszek kijelentéseket. Vizsgálatainkat az igen gazdag mellékletű szállási honfoglaló temetők népességével kezdtük. Arról talán kevesebben hallottak, hogy a szegényesebb mellékletű úgynevezett falusi honfoglalás kori temetők csontanyagát is vizsgáljuk. A kérdés úgy merül fel, hogy ha a szállási honfoglaló népesség csak kismértékben járult hozzá a mai magyarság genetikai képéhez, akkor mely más népességek adhatták a tömegeket?
– László Gyula szerint az avarok.
– Ha a honfoglalás korához képest időben visszalépünk a század elejére, akkor a Kárpát-medencében az avar kori népességet találjuk. Ma már tudjuk, hogy ők biztosan megélték a honfoglalás korát, ezért nélkülözhetetlen a vizsgálatuk. Előzetes eredményeink alapján a kétféle temető népessége – a szállási és a falusi honfoglalás kori – genetikailag elkülönülőnek tűnik. Az Archeogenetikai Kutatóközpontban ilyen és ehhez hasonló fontos kérdéseket fogunk megválaszolni korszerű és nemzetközileg elfogadott módszerekkel.
– Milyen kutatásokat terveznek még?
– Megjelenés előtt áll a hun, avar és honfoglalás korból származó leletek férfiágon öröklődő Y-kromoszóma-vizsgálatának eredménye. Ebben többek között kimutatjuk, hogy a honfoglalás kori leletek apai és anyai vonalai ugyanabból a régióból származtak. Azaz a férfiak és a nők együtt érkeztek a Kárpát-medencébe, ezt korábban többen vitatták. Az eddigi kutatásaink alapján etnogenezisük az eurázsiai sztyeppezónában történt. Ezen belül két főbb geolokalizációs pontot írtunk le: Kelet-Belső-Ázsiát és a Kaukázus lábától északra elterülő pontusi-kaszpi sztyeppe területét.
– Az Árpád-házat is vizsgálni készülnek hasonló módszerekkel. III. Bélán kívül – akit nemrég vizsgált meg egy kutatócsoport – ki jöhet még szóba? Macsói Béla herceg csontjait ismerjük még.
– III. Béla genetikai profilja kiindulási pontnak tekinthető minden Árpád-házi fiági leszármazott azonosításához. Enélkül minden további, az uralkodó dinasztiára irányuló összehasonlító genetikai vizsgálat értelmetlen lenne, tehát a Kásler Miklós vezette kutatócsoport munkája minden dicséret megérdemel. A potenciális Árpád-házi jelöltek vizsgálata, azaz azonosítása vagy kizárása nálunk fog történni, így akár az említett macsói hercegé is. Ezek a vizsgálatok is igen izgalmas eredményeket hozhatnak, hiszen lépésről lépésre lehetőségünk nyílhat egyre több Árpád-házi családtagot azonosítanunk, olyanokat, akikről eddig csak feltételezhettünk, hogy azok lehettek. Tehát az Árpád-ház leleteinek további genetikai vizsgálata, a Magyarságkutató Intézet Archeogenetikai Kutatóközpontjában folytatódik.
Pataki Tamás